

شناسایی عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با استفاده از

نظریه داده بنیاد چندوجهی

مهدی آزموده^۱، آرش هادی‌زاده^۲، امیر محمدزاده^۳^۱گروه مدیریت مالی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران^۲گروه اقتصاد، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران^۳گروه مدیریت مالی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۳

Identifying The Effective Factors On The Capacity Of Tax Revenues Arising From Intellectual Property Rights Using Multifaceted Foundation Data Theory

Mehdi Azmudeh¹, Arash Hadizadeh², Amir Mohammadzadeh³¹Department of Financial Management, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran.²Department of Economics, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran.³Department of Financial Management, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran.

Received: (30/06/2022) Accepted: (29/07/2022)

شناسه یکتا: <https://dorl.net/dor/>

Abstract

Due to these discussions and complications, the issue of tax on intellectual (intellectual) assets has not been raised by the government and the tax organization in Iran. But due to the significant amount of these assets in Iran's economy as well as their trade and commerce, taxing them is necessary and unavoidable. It is on this basis that the topic of tax on intellectual property rights is widely discussed in expert and scientific circles. The purpose of this research is to identify the effective factors on the capacity of tax revenues arising from intellectual property rights using multifaceted foundation data theory. This research is applied in terms of purpose and qualitative in terms of method, which was carried out using the grounded theory method. The method of data collection, library studies and in-depth interviews with 20 experienced university professors and experts of the country's tax affairs organization through targeted sampling until the saturation point is discussed. The validity of this research was examined and confirmed by the interviewees and then expert professors. Reliability was also obtained using the retest reliability method of 91%. To analyze the data, the continuous comparison method was used during three stages of open, central and selective coding. Data analysis showed that political, functional, organizational factors as causal factors; Organizational ability, organizations and organs, management, as categories; Systemic, human, structural, national factors as background factors; organizational, process, economic factors, as intervening factors; Technical and society factors, as organizational and national strategies and consequences, were identified and extracted as the consequences of factors affecting the capacity of tax revenues arising from intellectual property rights, which by creating an arrangement of causal conditions, contextual and intervening conditions, action strategies and consequences around The central category will help to create a complete and comprehensive understanding of the existing problem and solve it. The unique role of research and development in production, development and economic growth of countries is undeniable. In all developed countries, significant investments are allocated to the field of research and development, which has resulted in many social benefits for these countries.

Keywords

Tax revenues, spiritual property rights, tax administration, Grand Theory.

چکیده

در کشور ایران تا به امروز موضوع مالیات بر دارایی‌های معنوی (فکری) از سمت دولت و سازمان امور مالیاتی مطرح نبوده است. اما بدلیل حجم قابل توجه این دارایی‌ها در اقتصاد ایران و همچنین داد و ستد و تجارت آنها مالیات بر آنها امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. بر همین اساس است که در محافل کارشناسی و علمی موضوع مالیات بر حقوق مالکیت معنوی به طور گسترده در حال بحث و بررسی است. هدف از انجام این پژوهش، شناسایی عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با استفاده از نظریه داده بنیاد چندوجهی است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش کیفی بوده که با استفاده از روش نظریه داده بنیاد (گراند تئوری) انجام شده است. روایی این پژوهش توسط مصاحبه شوندگان و سپس اساتید متخصص مورد بررسی قرار گرفت و تأیید گردید. پایایی نیز با استفاده از روش پایایی بازآزمون ۹۱٪ به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که عوامل سیاسی، عملکردی، سازمانی به عنوان عوامل علی؛ توانایی سازمانی، سازمانها و ارگان‌ها، مدیریتی، بعنوان مقوله‌ها؛ عوامل سیستمی، انسانی، ساختاری، ملی، بعنوان عوامل زمینه‌ای؛ عوامل سازمانی، فرآیندی، اقتصادی، بعنوان عوامل مداخله‌گر؛ عوامل فنی و جامعه، بعنوان راهبردها و پیامدهای سازمانی و ملی بعنوان پیامدهای عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی شناسایی و استخراج گردید که با ایجاد یک چیدمان از شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر، استراتژیهای کنش و پیامدها حول مقوله محوری، در ایجاد یک شناخت کامل و همه جانبه از مسأله موجود، به حل آن کمک خواهد کرد. نقش منحصر به فرد تحقیق و توسعه در امر تولید، توسعه و رشد اقتصادی کشورها غیرقابل انکار است. در همه کشورهای توسعه یافته سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی به حوزه تحقیق و توسعه اختصاص داده می‌شود که منتج به منفعت‌های اجتماعی بسیار زیادی برای این کشورها شده است.

واژه‌های کلیدی

درآمدهای مالیاتی، حقوق مالکیت معنوی، سازمان امور مالیاتی، گراند تئوری.

مقدمه

در تمامی جوامع صرف نظر از نوع نظام اقتصادی حاکم بر آنها، دولت‌ها در راستای رفع نارسایی بازار^۱، اقتصاد دستوری^۲ را به عنوان شیوهی دیگر تخصیص منابع برگزیده‌اند و به فراخور آن، دولت‌ها وظایف تصدی‌گری و حاکمیتی مختلفی را بر عهده گرفته‌اند. این امر در کشورهای در حال توسعه همچون ایران که دولت متولی اصلی ایجاد ظرفیت‌ها، زیرساخت و بسترهای رشد و توسعه بخش خصوصی شناخته می‌شود ملموس‌تر است (سلمانی، ۱۳۹۷). توان دولت‌ها در انجام وظایف‌شان به میزان زیادی وابسته به وجود منابع مالی است. پایدارترین منبع مالی دولت نیز مالیات است. هرچقدر هزینه‌های دولت از محل مالیات تامین شود، امکان توزیع عادلانه درآمد بیشتر مقدور می‌شود و سلامت اقتصاد تضمین می‌شود (شکر خدایی و سلاطین، ۱۳۹۷). در واقع، مالیات مهمترین ابزار سیاست مالی دولت است که روند رشد اقتصادی را تسریع می‌کند و یکی از عمده‌ترین و باثبات‌ترین منابع درآمدی دولت‌ها را تشکیل می‌دهد. مقایسه این منبع با منابع دیگر حاکی از این است که هر چقدر سهم مالیات در تامین مخارج دولت بیشتر باشد از ایجاد آثار نامطلوب اقتصادی به میزان چشم‌گیری جلوگیری می‌شود (گوگرد چیان و همکاران، ۱۳۹۱).

امروزه درآمدهای مالیاتی یکی از مهمترین منابع درآمدی در بودجه اکثر دولت‌ها به ویژه کشورهای توسعه یافته بوده و به عنوان یک شاخص اقتصادی در رتبه‌بندی کشورها نیز مطرح است و میزان درآمدهای مالیاتی در قسمت منابع بودجه، معرف سلامت اقتصادی حکومت شناخته می‌شود و نقطه قوت سیستم اقتصادی هر کشوری، شفافیت و سلامت نظام اقتصادی از طریق اتکاء به منابع و درآمدهای مالیاتی می‌باشد. این در حالی است که در کشورهای توسعه نیافته، اتکاء دولت به درآمدهای حاصل از فروش منابع طبیعی و زیرزمینی همچون نفت خام که در حقیقت فروش سرمایه محسوب می‌گردد، مشکلات ساختاری به وجود آورده که با نوسانات قیمت جهانی این گونه منابع طبیعی، بودجه آن کشور تحت تأثیر قرار گرفته و دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده دچار مشکل می‌شود و به مرور این شکاف در طی سالیان متمادی عمیق‌تر می‌گردد. ماحصل این اقدام، یک اقتصاد ناسالم و بی ثبات

خواهد بود که بالا بودن اختلاف طبقاتی و تبعات بعدی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی آن از نشانه‌های آن است (زهی و محمدخانی، ۱۳۸۹). این در حالی است که کشورها مذکور می‌توانند با تمرکز بر موضوع مالیات بسیاری از چالش‌های مذکور را رفع کنند. با توجه به تأثیرات قابل ملاحظه مالیات بر متغیرهای اقتصادی، همواره اتخاذ یک سیاست مالیاتی مناسب علاوه بر تامین مالی دولت، کمترین اختلال را در اقتصاد و فرآیند توسعه اقتصادی کشور برجای می‌گذارد (مومنی و صالیان و همکاران، ۱۳۸۹).

دستاوردهای فکری و اعتبارات اجتماعی از قبیل اختراعات، علائم تجاری و... با اینکه به سختی به دست می‌آید، اما به مدد وسایل صنعتی و مکانیکی به راحتی تقلیدپذیر و قابل تکثیر و توزیع است، نتیجه این وضعیت آن است که منافع مادی و اقتصادی دارایی‌های معنوی، در دست تکثیرکنندگان و تقلیدکنندگان قرار می‌گیرد و چنانچه پدید آورنده حمایت نشود، چه بسا کسی حاضر نشود اندوخته‌های خود را به راحتی در اختیار دیگران قرار دهد (پورا براهیمی و همکاران، ۱۳۹۷). به همین دلیل حقوق مالکیت فکری در عمده کشورها به رسمیت شناخته شده است. مسئله قابل توجه، نحوه و چگونگی اخذ مالیات از این دسته از اموال است. هرچند سیستم مالیاتی مطلوب، به نظر بایستی با در نظر گرفتن منافع متقابل پی‌ریزی شود به این معنا که اولاً: همگام با اعطای حقوق انحصاری به این دارایی‌ها، ممانعتی را در امر تجاری-سازي و داد و ستد این دسته از اموال ایجاد نکند و ثانیاً: در راستای حمایت از درآمد مالیاتی دولت‌ها در ابعاد داخلی و خارجی راه‌گریز و فرار مالیاتی را مسدود نماید لیکن طبیعت غیر ملموس و غیرمادی این دسته از اموال که بعضاً در مواردی تشخیص انتقال آنها را دشوار می‌سازد، وجود تمایز و ویژگی منحصر به فرد هریک از اقلام این دارایی‌ها، دشواری‌های مربوط به ارزیابی و تخمین عمر مفید آنها، مخاطرات فناوری جدید و... مالیات بر این دسته از اموال را چالش برانگیز و پیچیده می‌سازد (خوهان و ماینه^۳، ۲۰۱۱). در کشور ایران نیز به دلیل این بحث‌ها و پیچیدگی‌ها تا به امروز موضوع مالیات بر دارایی‌های معنوی (فکری) از سمت دولت و سازمان امور مالیاتی مطرح نبوده است. اما دلیل حجم قابل توجه این دارایی‌ها در اقتصاد ایران و همچنین داد و ستد و تجارت آنها مالیات بر آنها امری ضروری و اجتناب ناپذیر

¹ Market Failure

² Command Economy

³ Nguyen, Xuan- thao and Maine, Jeffrey A

منظور وضع مالیات بر درآمدهای حاصل از مالکیت فکری، رژیم‌های مالیاتی مستقل و علی‌حده‌ای را تدوین کرده‌اند که از آن‌ها به Patent Box یاد می‌شود. Patent Box یک رژیم مالیاتی است که بر درآمدهای حاصل از اموال فکری^۱ نظیر حق ثبت اختراع، علامت تجاری و کپی رایط متمرکز می‌باشد. Patent Boxها رژیم‌های مالیاتی علی‌حده‌ای هستند که با دقت و ظرافت خاصی تدوین می‌شوند تا ضمن معاف کردن و یا اخذ مالیات مناسب از درآمدهای حاصل از اموال فکری، رویکردهای تشویقی جهت شکوفایی پژوهش و توسعه (R&D)^۲ را اتخاذ کنند. در همین راستا، این رژیم‌های حقوقی، اموال فکری را جدای از سایر مأخذهای مالیاتی^۳ در نظر گرفته‌اند و با لحاظ کردن شرایطی ویژه برای این اموال، مالیات‌های نسبتاً کمتری را برای آن‌ها وضع می‌کند.

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)^۴ که در حال حاضر مهم‌ترین سازمان بین‌المللی است دستورالعمل‌ها و مقررات تکمیلی را برای ایجاد یک نظام مالیاتی نظام‌مند وضع کرده است. این سازمان دستورالعمل‌ها و مقررات مالیاتی خود را تحت بررسی و مطالعه مستمر قرار می‌دهد و حسب اقتضاء به طور پیوسته آنها را به روز رسانی می‌کند. به تبع این فرایند، کشورهای عضو این سازمان و حتی کشورهای غیر عضو^۵ برای بهره‌مند شدن هر چه بیشتر از این دستورالعمل‌ها و مقررات مالی و اقتصادی، قوانین و سیاست‌گذاری‌های ملی خود را با یافته‌ها و ضوابط تعیین شده توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی هماهنگ می‌کنند. سرعت پیشرفت به روزرسانی مقررات مالیاتی مربوط به اموال فکری به حدی بوده است که امروزه رژیم‌های مالیاتی کشورها در زمینه مالکیت فکری که قبل از دستور العمل مورخ اکتبر ۲۰۱۵ سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۶ تدوین شده‌اند، عموماً به عنوان قوانینی قدیمی و ناکارآمد تلقی می‌شوند. به همین دلیل، در حال حاضر اکثر کشورهای توسعه یافته و صنعتی غربی مقررات مالیاتی ملی خود را منطبق با دستورالعمل‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی به روزرسانی کرده و یا در حال به روزرسانی هستند. حال آنکه مقررات مالیاتی ما با این

است. بر همین اساس است که در محافل کارشناسی و علمی موضوع مالیات بر حقوق مالکیت معنوی به طور گسترده در حال بحث و بررسی است. مسلماً اولین گام در راستای وضع هر گونه مالیاتی، اطلاع از ظرفیت مالیاتی پایه‌ی مالیاتی مربوطه است. ضمن آنکه به طور حتم، ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی در کوتاه‌مدت و بلندمدت متفاوت است. با توجه به این ضرورت، هدف مطالعه حاضر مدلسازی و برآورد ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی در کوتاه مدت و بلندمدت اقتصاد ایران است. بر اساس هدف اصلی مطالعه، مساله اصلی پژوهش به صورت زیر است:

در همین راستا، حقوق‌دانان مالکیت فکری کشور نیز نتیجه‌گیری کرده‌اند که ضروری است تا سیستم مالیاتی مبادرت به تدوین چارچوب حقوقی مناسب و قوانین مالیاتی مجزا برای دارایی‌های غیرملموس و تکنولوژی محور، دارایی‌های غیرملموس بازار محور و دارایی‌های غیرملموس هنر محور کند. لذا این پژوهش در نظر دارد که به این سوال مهم و اساسی پاسخ دهد که چگونه باید بر درآمدهای حاصل از اموال فکری مالیات وضع کرد تا در عین حالی که رویکردهای تشویقی جهت شکوفایی پژوهش و توسعه لحاظ می‌شود، برای دولت هم درآمدزایی باشد؟ مدلسازی و برآورد ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی در ایران در کوتاه‌مدت و بلندمدت چقدر است؟

بنابراین مابقی مطالب مقاله پیش رو به شرح ذیل به بررسی موضوع می‌پردازد. مبحث دوم این مقاله، بررسی مبانی نظری پژوهش در خصوص مأخذهای مالیاتی مرتبط با اموال فکری، نوع اموال و درآمدهای مشمول رژیم‌های مالیاتی اموال فکری را به بحث می‌گذارد. مبحث سوم به منظور بهره‌برداری از دستاوردهای پاره‌ای از کشورهای توسعه یافته با اتخاذ رویکردی تطبیقی به مطالعه پیشینه تحقیق در کشورهای عضو اتحادیه اروپا و در ایران می‌پردازد. در ادامه مقاله روش تحقیق، یافته‌ها و در پایان به نتیجه‌گیری از مباحث ارائه شده و بیان پیشنهاداتی جهت کارآمد سازی هر چه بیشتر نظام مالیاتی کشور ما در حوزه اموال فکری اختصاص دارد.

مبانی نظری و مرور ادبیات

برخلاف قانونگذار کشور ما که تنها در چند ماده از قانون مالیات‌های مستقیم و آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت‌ها و موسسات دانش بنیان و تجاری سازی نوآوری‌ها و اختراعات، به موضوع مالیات بر درآمدهای حاصل از اموال فکری اشاره کرده است، امروزه همه کشورهای توسعه یافته به

¹ Intellectual Property Revenues

² Research and Development

³ Tax Base

⁴ The Organisation for Economic Cooperation and Development

⁵ The OECD Member States and non-member States

⁶ The 2015 Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) Report

مهدی آزموده و آرش هادی‌زاده و امیر محمدزاده: شناسایی عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با استفاده از نظریه داده بنیاد چندوجهی

حقوق ایران می‌پردازیم.

معایب عمده نظام مالیاتی اموال فکری در ایران

تبیین چند مسئله می‌تواند ضرورت و اهمیت انجام پژوهش پیش رو را بیش از پیش برای مخاطب روشن کند: ۱- نبود قانونی خاص پیرامون وضع مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، ۲- ضعف و کمبود منابع و پژوهش‌های حقوقی در زمینه وضع مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، ۳- رشد روزافزون اهمیت اموال فکری به مثابه یکی از عوامل تولید در عرصه اقتصاد و ۴- سهل و آسان‌تر بودن توسل به شیوه‌های فرار مالیاتی توسط مودیان مربوطه در زمینه پرداخت مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری. در ادامه هر یک از این موارد به اختصار توضیح داده خواهد شد.

نبود قانونی خاص پیرامون وضع مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری

برخلاف اکثر کشورهای پیشرفته که در سال‌های اخیر متناسب با موازین و دستورالعمل‌های سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (OECD) رژیم مالیاتی مستقل و خاصی را برای وضع مالیات بر درآمدهای حاصل از اموال فکری اتخاذ کرده‌اند، در ایران قانونی مستقل برای تقویم و وضع مالیات بر درآمدهای حاصل از اموال فکری وجود ندارد. تنها در ماده ۱۰۴ قانون مالیات‌های مستقیم، قانون‌گذار به وضع مالیات تکلیفی بر برخی موضوعات وزارتخانه‌ها مورد حمایت و فعالیت‌های مرتبط با حقوق مالکیت فکری به اشاره کرده است. به موجب این ماده موسسات دولتی، شهرداری‌ها، موسسات وابسته به دولت و شهرداری‌ها و کلیه اشخاص حقوقی اعم از انتفاعی و غیرانتفاعی و اشخاص موضوع بند الف ماده ۹۵ این قانون مکلفند در هر مورد که بابت نویسندگی، تألیف و تصنیف، آهنگسازی، نوازندگی و هنرپیشگی و خوانندگی، نقاشی و... و جوهی که بابت حق نمایش فیلم به هر عنوان پرداخت می‌کنند پنج درصد آن را به عنوان علی‌الحساب مالیات مؤدی (دریافت کنندگان وجوه) کسر و ظرف سی روز به حساب تعیین شده از طرف اداره امور مالیاتی ذی ربط واریز کنند. به موجب ماده ۱۴۴ این قانون، درآمدی که مخترعین بابت حق اختراع تحصیل می‌کنند و همچنین درآمد ناشی از فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی مراکزی که دارای پروانه تحقیق از وزارتخانه‌های ذی‌صلاح هستند به مدت ده سال از تاریخ اجرای این اصلاحیه مطابق با ضوابط مقرر در آیین‌نامه مربوط از پرداخت مالیات معافند. با توجه به رشد روزافزون درآمدهای ناشی از مالکیت فکری در

دانش‌های نوین و به روز شده در دنیای امروز که به خوبی نیز آزموده شده‌اند، فرسنگ‌ها فاصله دارد. لازم به یادآوری است عدم وجود قانونی خاص پیرامون وضع مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، ضعف و کمبود منابع و پژوهش‌های حقوقی در زمینه وضع مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، رشد روزافزون اهمیت اموال فکری به مثابه یکی از عوامل تولید در عرصه اقتصاد و سهل و آسان‌تر بودن توسل به شیوه‌های فرار مالیاتی توسط مودیان مربوطه در زمینه پرداخت مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری ضرورت و اهمیت انجام پژوهش پیش رو را بیش از پیش روشن می‌کنند. با توجه به این، باید گفت رشته پراهمیت حقوق مالیاتی و سایر‌گرایش‌های مربوطه، از جمله مباحث مربوط به مالیات بر درآمدهای حاصل از مالکیت فکری، هنوز جایگاه شایسته خود را در دانشکده‌های حقوق پیدا نکرده است.

مالکیت‌ها از منظر حقوق اقتصادی به دو نوع مالکیت فیزیکی (مالکیت بر اموال و دارایی‌های فیزیکی) و مالکیت معنوی (اموال و دارایی‌های غیرفیزیکی و نامشهود) تقسیم‌بندی می‌شود. دارایی‌های فیزیکی چه برای ایجاد و چه برای ساختن مجدد نیازمند هزینه هستند اما ایجاد و خلق دارایی‌های معنوی هر چند نیازمند صرف هزینه و زحمت است اما استفاده مجدد آن نیازمند صرف انرژی نیست. در کل در ارتباط با مالکیت معنوی ۸ مولفه استاندارد شامل حق کپی (copyright)، حق اختراع (patents)، علامت تجاری (trademark)، مسائل محرمانه تجارت (trade secret)، قوانین اعتماد (low of confidence)، حق کپی برداری (passing off)، حق طراحی (Design right) و حق طرح سه بعدی (semiconductor regulation) است. برخی کشورها برای تقویت و ارتقا خلایق و نوآوری در جامعه، سیاست‌های حمایتی در ارتباط با حقوق مالکیت معنوی وضع کرده‌اند و البته برخی نیز بر معاملات و مبادلات مرتبط با دارایی‌های معنوی مالیات وضع کرده‌اند. در ادامه به اهم مطالعات تجربی مرتبط اشاره می‌شود.

بررسی نظام مالیاتی اموال فکری در ایران

در قوانین مالیاتی ایران در مبحث اخذ مالیات از درآمدهای حاصل از اموال فکری، مقررات موجود غالباً ناظر به درآمدهای حاصله از اعطای بهره‌برداری مالی و منافع تجاری حاصل از مالکیت فکری یعنی دسته دوم مالکیت فکری است. در این بخش به بررسی معایب بارز نظام مالیاتی ایران در زمینه اموال فکری و سپس قالب‌های رایج اخذ مالیات از اموال فکری در

ملی به ارزش ۵/۷ تریلیون یورو افزایش یافته است. همچنین این صنعت ۲۷٫۸ درصد بازار اشتغال در اتحادیه اروپا را به خود اختصاص داده است.

در ایران هرچند داده‌های آماری دقیقی از این دست موجود نیست، لکن بدیهی است که همپای رشد اهمیت و ارزش مالکیت فکری در سایر نقاط جهان که نتیجه گسترش تکنولوژی‌هایی نظیر نرم افزارها و ایجاد حقوقی نظیر حق علائم تجاری است، در کشور ما نیز حجم و ارزش ریالی فعالیت‌های مرتبط با مالکیت فکری در حال رشد روز افزون است.

سهل و آسان بودن توسل به شیوه‌های فرار مالیاتی توسط مودیان مربوطه در زمینه پرداخت مالیات بر

درآمدهای ناشی از مالکیت فکری

به‌طور کلی در قیاس با سایر درآمدها، فرار مالیاتی در درآمدهای حاصل از اموال فکری همواره ساده‌تر و در دسترس‌تر است. اموال غیرملموس، دارای محل استقرار جغرافیایی مشخصی نیستند که این قبیل اموال را به حوزه مالیاتی خاصی مرتبط سازد. به همین دلیل شرکت‌ها می‌توانند به راحتی درآمدهای ناشی از اموال فکری خود را به حوزه‌های مالیاتی دارای ضرایب مالیاتی پایینتر منتقل کنند و مسئولیت مالیاتی^۶ خود را با توسل به این شیوه کاهش دهند. به‌رغم وجود این قبیل نگرانی‌ها، شرکت‌های بین‌المللی نیز در عمل غالباً با توسل به همین شیوه‌ها از پرداخت مالیات فرار می‌کنند. در عرصه حقوق مالکیت فکری، اموال و دارایی‌ها غالباً از نوع دارایی‌های ناملموس^۷ است و اموال غیرملموس به‌نحوی که گفته شد محل استقرار ثابتی ندارند. بنابراین، در صورت ضعف قوانین راجع به اموال فکری، صاحبان این شرکت‌ها می‌توانند با ثبت شرکت‌های خود در حوزه‌های مالیاتی دارای ضرایب مالیاتی پایین و یا از طریق انتقال سود شرکت‌های خود به این قبیل حوزه‌های مالیاتی به راحتی قوانین مالیاتی را دور زده و دارایی‌های غیرملموس و حق ثبت اختراع خود را به کشورهای دیگر و یا بهشت‌های مالیاتی منتقل و بدین طریق از پرداخت مالیات در کشور خود فرار کنند. بر همین اساس، بررسی نحوه پیشگیری از فرار مالیاتی در درآمدهای حاصل از مالکیت فکری یکی دیگر از اهداف مهم این پژوهش است.

۲ مرور بر ادبیات تحقیق

کشور، قابل پیش‌بینی است که قانون‌گذار ایرانی دیر یا زود به اهمیت تدوین مقرراتی جامع در خصوص مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، همراستا با سایر نظام‌های مالیاتی در دنیای امروز پی خواهد برد. بر همین اساس، این پژوهش در نظر دارد تا با نشان دادن اهمیت این موضوع به قانون‌گذار و سایر صاحب‌نظران حقوقی، فرایند شکل‌گیری چارچوب حقوقی خاص پیرامون مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری را تسریع بخشد.

ضعف منابع حقوقی در زمینه وضع مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری

به تبع نبود قوانین و مقررات جامع مدون راجع به مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، این گرایش از علم حقوق در کشور ما امروزه از فقر منابع رنج می‌برد. پیرامون مالیات بر درآمدهای ناشی از مالکیت فکری، به استثنای تعدادی معدود پژوهش که توسط برخی از صاحب‌نظران حقوق مالکیت فکری انجام شده است، مطالعه دیگری در این زمینه صورت نگرفته است.

رشد روزافزون اهمیت اموال فکری، به مثابه یکی از عوامل تولید در عرصه اقتصاد

امروزه در اکثر کشورها یکی از مهم‌ترین منابع درآمد مالیاتی، اخذ مالیات از مأخذهای مالیاتی اموال فکری است. بر اساس آمارهای اخیر، صنایع مالکیت فکری-محور مرتبط با خرید و فروش و یا ابداع مال فکری، در ایالات متحده آمریکا به تنهایی بیش از یک سوم تولید ناخالص ملی^۴ را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین مطالعه‌ای به منظور برآورد حجم صنایع مالکیت فکری-محور در اقتصاد اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۳ توسط سازمان مالکیت فکری اتحادیه اروپا (EUIPO)^۳ و با همکاری سازمان ثبت اختراعات اتحادیه اروپا (EPO)^۴ انجام گردید. بر اساس یافته‌های این مطالعه در بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰ سهم صنایع مالکیت فکری-محور بالغ بر ۳۹ درصد از کل میزان تولید ناخالص ملی (GDP)^۵ در اتحادیه اروپا و ۲۶ درصد بازار اشتغال این اتحادیه بوده است. در فاصله سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۳ سهم صنایع مالکیت فکری-محور به ۴۲ درصد از کل تولید ناخالص

¹ IPR-intensive industries

² Gross Domestic Product

³ The European Union Intellectual Property Office

⁴ The European Patent Office

⁵ Gross Domestic Product

⁶ Tax liability

⁷ Intangible assets

پیشینه خارجی

آواستی و همکاران^۱ (۲۰۲۰)، بیان کرده‌اند که مالیات بر دارایی به طور ایده آل برای درآمدزایی شهرها جهت تأمین خدمات زیربنایی تحت رقابت جهانی مناسب است، اما پیچیدگی فنی در ایجاد قواعد مالیاتی و اداره آنها به طور سنتی مانع استفاده گسترده از مالیات بر دارایی است. آنها در ارتباط با هند نشان دادند که چگونه ابتکارات ملی برای اصلاح مقررات، همراه با رویکردهای مبتنی بر ICT و برون سپاری بخش خصوصی، اجازه می‌دهد با ایجاد قواعد کامل، اطمینان از ارزیابی واقعی، کاهش معافیت‌های بی دلیل و بهبود مالیات بر دارایی و رضایت مشتری افزایش یابد.

کوستاریکوا و چوباتوا^۲ (۲۰۱۴) با بررسی حمایت از مالکیت معنوی در جمهوری چک بیان کرده‌اند که مالکیت معنوی ابزاری مهم است که به بهبود موقعیت رقابتی شرکت‌ها در بازار کمک می‌کند. هدف اصلی مطالعه آنها، ارزیابی بار مالیاتی شرکت‌های نوآور با تمرکز بر مزایای مالیاتی مربوط به درآمد حاصل از مالکیت معنوی و هدف دوم نیز ارائه مسئله حمایت از مالکیت معنوی (تعریف و سیستم قانونی فعلی) بود. گیفت و همکاران^۳ (۲۰۱۴)، بیان کرده‌اند که مالکیت معنوی سهم فزاینده‌ای از دارایی شرکت‌ها را تشکیل می‌دهد. تحرک این سرمایه بیشتر از انواع دیگر سرمایه است و می‌تواند توسط شرکت‌ها برای انتقال درآمد به خارج از کشور و کاهش بدهی مالیات بر درآمد شرکت آنها استفاده شود. آنها در مطالعه خود نشان دادند که تغییرات در سیاست‌های مالیاتی مرتبط با حقوق مالکیت معنوی باعث تغییر ترکیب دارایی‌های شرکت‌ها (معنوی و مادی) می‌شود.

هیگینو اشنایدر^۴ (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای با عنوان "تجارت بین الملل، رشد اقتصادی و حقوق مالکیت معنوی"، اهمیت حفاظت از حقوق مالکیت معنوی واردات محصولات با فناوری بالا و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را روی اختراع و روی رشد تولید ناخالص داخلی سرانه بررسی کرد. الگو برای پانلی از ۴۷ کشور ۱۹۷۰ تخمین زده شد. نتایج توسعه یافته و در حال توسعه طی دوره ۱۹۹۰ حاکی از آن است که اختراع به صورت مثبت به حفاظت از حقوق مالکیت معنوی واکنش نشان می‌دهد. با تقسیم کشورها به کشورهای در حال توسعه

و توسعه یافته، اشنایدر دریافت که حقوق مالکیت معنوی در کشورهای توسعه یافته تأثیر مثبت روی اختراع دارد، اما این تأثیر در کشورهای در حال توسعه منفی و در اغلب موارد معنی دار است.

کانوار و اوانسون^۵ (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای با عنوان "آیا حقوق مالکیت معنوی تغییرات فناوری را تحریک می‌کند؟" به بررسی ارتباط بین حقوق مالکیت معنوی و رشد اقتصادی پرداخته‌اند. در این مطالعه، الگوی پانلی برای ۲ دوره و برای ۳۲ کشور مورد استفاده قرار گرفته است. آنها از مقیاسی برای اثر حمایت حقوق مالکیت معنوی روی نوآوری استفاده می‌کنند که از نسبت سرمایه‌گذاری در R&D به GDP بدست می‌آید. نتایج ایشان نشان داده است که حمایت از حقوق مالکیت معنوی اثر مثبت و معنی داری روی سرمایه‌گذاری در R&D دارد و در نتیجه، حمایت از حقوق مالکیت معنوی به نوآوری‌های بیشتر و بهبود فرایند فناوری کمک می‌کند که اثرات مثبتی روی رشد اقتصادی دارد.

پیشینه داخلی

ماهرخ مقدم و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان، شناسایی عوامل موثر بر حقوق مالکیت معنوی در فضای مجازی، از روش دلفی استفاده کردند. جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان، مولفان، مدرسان و فعالان در عرصه، حقوق، ارتباطات و فناوری اطلاعات است که در حوزه مالکیت معنوی نیز تجربه و تخصص لازم را دارا باشند. نمونه مورد مطالعه به صورت نمونه گیری گلوله برفی انتخاب شد. بر اساس نتایج این پژوهش، عوامل موثر بر حقوق مالکیت معنوی در حوزه کتب و نشریات در فضای مجازی در چند محور شناسایی شد در واقع محقق پس از اجرای روش دلفی و اجماع نظر خبرگان، چهار حوزه موثر بر حقوق مالکیت معنوی شناسایی شد که عبارتند از: حوزه رسانه ای، حقوقی، فلسفی و فنی که لزوم سیاست گذاری مطلوب مسائل حقوق مالکیت معنوی، در این چهار حوزه احساس می‌شود.

نژاد نوری و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان، الگوی نظام حقوق دارائی های فکری جمهوری اسلامی ایران با رویکرد مدلسازی ساختاری تفسیری جهت یافتن چارچوبی برای مدلسازی ابعاد نظام ملی حقوق مالکیت فکری ج.ا.ا. انجام دادند. با مطالعه نظامند و عمیق ادبیات نظری، چارچوب مفهومی پژوهش توسعه و پرسشنامه به جامعه آماری ارائه و

¹ Awasthi, Nagarajan, W. Deiningar

² Košťuriková and Chobotová

³ Griffith, Miller, O'Connell

⁴ Higinio Schneider

⁵ Kanwar and Evenson

داشته باشند به وضوح قابل شناسایی نیستند از اینرو از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی استفاده شده است. در ابتدا تمرکز بر افرادی خواهد بود که آگاهی بیشتری نسبت به موضوع پژوهش داشته باشند. علاوه بر این روش، در ادامه از افراد مورد مصاحبه خواسته می‌شود تا خبره‌های دیگری را که در این زمینه صاحب‌نظر هستند معرفی نمایند که اشاره به نمونه‌گیری گلوله برفی در پژوهش‌های کیفی دارد. در این روش پس از شناسایی یا انتخاب اولین خبره و صاحب نظر از آن برای شناسایی و انتخاب دومین واحد نمونه‌گیری استفاده شده است. به همین ترتیب واحدهای دیگر نمونه شناسایی و انتخاب می‌شوند. در شروع کار معیارهایی برای انتخاب هدفمند خبرگان در نظر گرفته شده است. بر مبنای این معیارها لیستی از این خبرگان تهیه شده است تا هماهنگی‌های لازم برای تنظیم وقت و انجام مصاحبه صورت بگیرد. اما مشخص است که نمی‌توان تنها به این لیست اکتفا کرد و ممکن است خبرگانی باشند که در این زمینه سابقه اجرایی یا طراحی برنامه‌ها را داشته باشند و بتوانند اطلاعات گران بهایی را در اختیار پژوهشگر قرار دهند. از اینرو از خبرگان حاضر در لیست درخواست می‌شود تا خبرگانی که از دید آنها می‌توانند در بخش کشف داده‌های کیفی به پژوهشگر کمک کنند معرفی کنند. تعداد نمونه در مرحله کیفی با توجه به سطح اشباع نظری خواهد بود. یعنی محقق تا جایی به مصاحبه‌ها ادامه می‌دهد که مصاحبه‌های بیشتر به داده‌های جدیدتری منجر گردد. لذا اگر مصاحبه‌های بیشتر به داده‌های بیشتری منجر نشود و داده‌های قبلی تکرار گردد، محقق مصاحبه‌ها را متوقف می‌نماید.

در مرحله اول تجزیه و تحلیل نظری - قیاسی بررسی می‌شود که گام نخست نظریه داده بنیاد است. هدف از این گام تعیین اسناد معتبر، موثق و مرتبط در بازه زمانی مناسب است. و در مرحله دوم همان طور که در نظریه داده بنیاد انجام می‌گیرد عمل می‌کنیم. در پژوهش با رویکرد نظریه پردازی داده بنیاد از میان شیوه‌های متداول گردآوری داده‌ها یعنی پرسشنامه، مصاحبه، سند کاوی و مشاهده، بیشترین کاربرد را مصاحبه و مشاهده دارند. با توجه به هدف پژوهش و در راستای پاسخ به سؤالات پژوهش، مصاحبه با خبرگان ترتیب داده شده است. برای انجام مصاحبه باید فرآیند خاصی طی شود. این فرآیند در پژوهش حاضر بر اساس هفت مرحله ای که کوال (۱۹۹۶) عنوان کرده، انجام خواهد گردید که به این شرح است (نیکبخت، ۱۳۹۷):

۱- تعیین موضوع مصاحبه: تعیین اهداف و مفاهیم مرتبط با

پاسخ‌های واصله تجزیه و تحلیل و بعد اصلی نظام شناسایی شدند. برای تعیین رابطه بین ابعاد و ترتیب اهمیت و سطح بندی آن‌ها از مدل سازی ساختاری تفسیری بهره گرفته شد. نتایج حاصله از این پژوهش حاکی از آن است که در بین ابعاد، بعد چارچوب حقوقی و قانونی / قوانین و مقررات و بعد سیاست گذاری و حکمرانی بعنوان ابعاد حیاتی مستقل، (پایین ترین سطح)، جهت پیش‌رانش پیاده سازی موفق نظام واجد بیشترین قدرت نفوذ هستند.

حبیبیا و دره‌شیری (۱۳۹۴) مالیات بر درآمد اموال فکری در ایران را از منظر حقوقی بررسی کرده است. در مطالعه آنها چگونگی آخذ مالیات بر درآمد و وجوه حاصل از اشکال دادوستد تجاری اموال فکری، با مطالعه تطبیقی رفتار داخلی مالیات بردرآمد برخی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه مورد بررسی قرار گرفته است. آنها درخاتمه به منظور طراحی چارچوب حقوقی مطلوب و ویژه برای قواعد مالیاتی راهکارهایی را پیشنهاد داده‌اند.

روش شناسی پژوهش^۱:

تحقیق حاضر بر اساس هدف، کاربردی و از نقطه نظر چگونگی جمع‌آوری اطلاعات، از نوع تحقیقات کیفی است که با استفاده از روش نظریه داده بنیاد انجام گرفته است. با توجه به این که عوامل متعددی در ادبیات ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی مطرح است و هر کدام به صورت مستقیم یا غیر مستقیم به مدل تحقیق و اجزای آن مرتبط اند، در اولین گام جهت شناسایی ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با مراجعه به خبرگان، این شاخص‌ها استخراج گردیده است. تعداد ۱۵ نفر از اساتید مجرب دانشگاهی و متخصصان که دارای دانش و تجربه کافی راجع به موضوع درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی، سابقه انجام تحقیق‌های علمی در این زمینه و مواردی از این دست انتخاب شده است و با آنها به صورت مستقیم مصاحبه انجام گرفته است. مصاحبه‌ها به صورت کاملاً باز طراحی گردید تا امکان هرگونه اظهارنظر پیرامون شاخص‌ها اعم از حذف یا ویرایش شاخص‌ها، تکمیل شرح شاخص‌ها، ادغام شاخص‌ها، تغییر دسته بندی شاخص‌ها و یا افزودن شاخص جدید میسر باشد، و این خود گام موثری در جهت روایی مصاحبه نیز به شمار می‌رود. از آنجایی که خبرگان و صاحب‌نظران که در حوزه موضوع تحقیق تسلط

¹Research method

مهدی آزموده و آرش هادی‌زاده و امیر محمدزاده: شناسایی عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با استفاده از نظریه داده بنیاد چندوجهی

موضوع مصاحبه، اولین مرحله مصاحبه است.

۲- طراحی مصاحبه: پس از تعیین موضوع مصاحبه، چگونگی انجام مصاحبه، طراحی و برنامه ریزی شد.

۳- اجرای مصاحبه: در ابتدای مصاحبه، اهداف پژوهش، علت انجام مصاحبه و دلیل انتخاب مصاحبه شونده، شرح داده شد و به مصاحبه شونده در ارتباط با رازداری اطمینان داده شد. سپس با طرح تعدادی سؤال باز که فضای کلی مصاحبه را مشخص می نمود، مصاحبه گر و مصاحبه شونده در گفتگو و تعامل متقابل موضوع بحث را در چارچوب پژوهش پی گرفته و بر اساس نظرات مصاحبه شونده مسیر مصاحبه تعیین می گردد.

۴- نسخه برداری: نسخه برداری آماده نمودن اطلاعات کسب شده در مصاحبه برای تحلیل است. باید با کسب اجازه از مصاحبه شونده‌گان، مذاکرات مطرح شده در جلسه مصاحبه، با استفاده از دستگاه ضبط صوت، ضبط شده و سپس متن مصاحبه ها به طور کامل پیاده سازی شوند.

۵- تحلیل: از آنجاکه طرح پژوهش نظریه پردازی داده بنیاد بر استفاده از مراحل تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی تأکید دارد، در این پژوهش نیز برای تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده از مصاحبه ها، از روش کدگذاری در نظریه پردازی داده بنیاد استفاده شده است. در صورت پشتیبانی زبان فارسی از نرم افزارهای موجود استفاده خواهیم کرد.

۶- تأیید: در یک مطالعه کیفی، اعتبار اشاره بر میزانی دارد که مشاهده محقق توانسته است پدیده مورد مطالعه با مفاهیم مربوط به آن را انعکاس دهد. در این پژوهش برای تأیید یافته‌ها از مثلث سازی (زاویه بندی)، کنترل اعضا و ارزیابی بر اساس معیار مقبولیت استفاده شده است.

۷- گزارش دهی: گزارش دهی، فرآیند برقراری ارتباط میان یافته های مصاحبه با استفاده از روش های بکار گرفته شده بر اساس معیارهای علمی، لحاظ نمودن ملاحظات اخلاقی و در نهایت ارائه نتایج به صورت یک محصول نوشتاری است.

در این تحقیق به منظور بررسی روایی، از روایی محتوایی استفاده شده است. برای بررسی روایی محتوایی به شکل کمی، از دو ضریب نسبی روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) استفاده می‌شود (شولتز و همکاران، ۲۰۱۳). برای سنجیدن روایی محتوایی دو پرسشنامه بین خبرگان تقسیم شد. CVR: برای محاسبه، پرسشنامه مخصوص بخش CVR تقسیم شد و خبرگان و مطلعین بر

اساس طیف لیکرت ۳ تایی «ضروری است»، «مفید ولی غیرضروری» «غیرضروری»؛ به مؤلفه‌های بدست آمده نمره دادند. همچنین برای محاسبه CVI از روش والتز و باسل یک پرسشنامه ۴ تایی: «مربوط نیست»، «نسبتاً مربوط است»، «مربوط است» و «کاملاً مربوط است» توزیع شد که نتایج زیر به دست آمدند:

مقادیر مجاز برای شاخص CVR (براساس جدول لاشه به نقل از حاجی‌زاده): ۰/۴۲

مقادیر مجاز برای شاخص CVI: ۰/۷۹

فرمول محاسبه این دو شاخص به صورت زیر است. Ne تعداد متخصصانی هستند که به گزینه «ضروری است» رای داده‌اند و N تعداد کل متخصصان (۲۰) است.

$$CVR = \frac{ne - \frac{n}{2}}{\frac{n}{2}}$$

$$CVI = \frac{\text{نسبت تعداد ارزیابی که به اِیتم نمره 3 و 4 داده اند}}{\text{تعداد کل ارزیابین}}$$

در جدول ۱ و ۲، مقادیر محاسبه شده برای شاخص CVR و CVI گزارش شده است.

جدول ۱- مقادیر CVR

مؤلفه اصلی	CVR
شرایط علی	۰/۵۶۱
پیامدها	۰/۵۱۷
راهبردها	۰/۶۰۳
عوامل مداخله‌گر	۰/۵۰۳
عوامل زمینه‌ای	۰/۴۴۲

منبع: یافته های پژوهش

با توجه به جدول فوق، مقادیر شاخص ضریب نسبی روایی محتوایی (CVR) که همگی بالاتر از ۰/۴۲ هستند؛ تمامی متغیرها از نسبت روایی محتوایی مناسبی برخوردار هستند و تعاریف عملیاتی با محتوای سؤالات آنها مرتبط هستند.

جدول ۲- مقادیر CVI

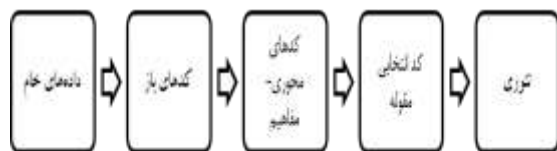
۲	مصاحبه ۸	۱۵۹	۷۳	۱۲	٪۹۱
۳	مصاحبه ۱۲	۸۰	۳۹	۴	٪۹۷
۴	مصاحبه ۱۸	۱۰۶	۴۸	۲۳	٪۹۰
	مجموع	۴۹۰	۲۲۶	۶۴	٪۹۲

منبع: یافته های پژوهش

مجموع در این پژوهش برای محاسبه پایایی باز آزمون، ۴ مصاحبه از بین مصاحبه‌های صورت گرفته انتخاب شد و هر کدام از مصاحبه‌ها در یک فاصله یک ماهه توسط پژوهشگر مجدد کدگذاری شدند. و با استفاده از فرمول مربوط به پایایی باز آزمون، پایایی محاسبه شده برابر ۹۲ درصد است، با توجه به اینکه این میزان پایایی از ۶۰٪ بیشتر است (کوایل به نقل از خوانسار، ۱۳۸۸) قابلیت اعتماد کدگذاری‌های مصاحبه‌های این پژوهش مورد تایید می‌باشد.

روش کار و مراحل تدوین تئوری داده بنیاد

روش داده بنیاد یک شیوه پژوهش کیفی است که به وسیله آن با استفاده از یک دسته داده‌ها، نظریه‌ای تکوین می‌یابد به طوری که این نظریه در یک سطح وسیع یک فرآیند، یک عمل یا یک تعامل را تبیین می‌کند، پژوهشگرانی که روش داده بنیاد را به کار می‌برند با استفاده از شیوه‌ها منظم گردآوری داده‌ها به تشخیص مقوله‌ها، مضمون‌ها و برقراری رابطه بین این مقوله‌ها پرداخته و نظریه‌ای برای تبیین یک فرآیند عرضه می‌کنند که وقتی برای تبیین یک فرآیند به یک نظریه نیاز داریم از نظریه داده‌ها استفاده می‌کنیم و وقتی که نظریه‌های موجود به تبیین چنین فرآیندی نمی‌پردازند به کمک نظریه داده بنیاد می‌توان درباره وقوع یا مشکل این افراد مورد مشاهده یک نظریه را صورت بندی نمود (بازرگان، ۱۳۸۷).

شکل ۱: مسیر تکامل تئوری در روش تحقیق

مبتنی بر داده بنیاد

در این روش ابتدا سوال اصلی پژوهش مطرح شده که سپس ابزار و شیوه‌های ابزار تعیین و انتخاب می‌گردد که ابزار مصاحبه می‌تواند روش مصاحبه با خبرگان و متخصصان موضوع باشد، در مرحله و گام بعدی داده‌های اطلاعاتی مورد نیاز گردآوری و جمع‌آوری می‌شوند که در ابتدا لازم است که

CVI	مؤلفه اصلی
۰/۸۳۶	شرایط علی
۰/۹۰۵	پیامدها
۰/۹۵۵	راهبردها
۰/۸۷۷	عوامل مداخله‌گر
۰/۸۶۷	عوامل زمینه‌ای

منبع: یافته های پژوهش

با توجه به جدول ۲ مقادیر شاخص روایی محتوایی CVI هستند؛ همگی بالاتر از ۰/۷۹ هستند؛ تمامی متغیرها از روایی محتوایی مناسبی برخوردار هستند و تمامی متغیرها از ارتباط مناسبی برخوردار هستند.

فلسفه اصلی پایایی باز آزمون اطمینان از مشابهت کدهای استخراج شده در زمان‌های مکرر است چرا که اگر میزان مشابهت کدهای استخراجی در دفعات متعدد کدگذاری هماهنگ و یکسان باشد آنگاه می‌توان اطمینان حاصل نمود که مفاهیم استخراجی در مصاحبه‌ها به شکل صحیح استخراج شده است. همچنین پایایی به روش باز آزمون به محقق کمک می‌کند تا مفاهیم و مقولات پایا و با ثباتی را استخراج کند. برای محاسبه پایایی باز آزمون از میان مصاحبه‌های انجام گرفته چند مصاحبه به عنوان نمونه انتخاب شده و هر کدام از آنها در یک فاصله زمانی مشخص توسط خود پژوهشگر، دو بار کدگذاری می‌شوند. سپس کدهای مشخص شده در دو فاصله زمانی برای هر مصاحبه انتخابی با هم مقایسه می‌شوند. در هر کدام از مصاحبه‌های انتخابی، کدهایی که در دو فاصله زمانی با هم مشابه هستند با عنوان کدهای توافق و کدهای غیر مشابه با عنوان کدهای عدم توافق مشخص می‌شوند. فرمول تخمین پایایی بین کدگذاری در دو فاصله زمانی بدین ترتیب است:

$$100 \times (\text{تعداد کل کدها}) / (\text{تعداد توافقات} * 2) = \text{درصد پایایی بازآزمون}$$

جدول ۳: محاسبات مربوط به پایایی بازآزمون

ردیف	کد مصاحبه شونده	مجموع کدهای دو کدگذار	تعداد کدهای مورد توافق	تعداد کدهای ناموفق	پایایی بازآزمون
۱	مصاحبه ۱	۱۴۵	۶۶	۲۵	٪۹۱

مهدی آزموده و آرش هادی‌زاده و امیر محمدزاده: شناسایی عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با استفاده از نظریه داده بنیاد چندوجهی

انتزاع است.

یافته های پژوهش

پس از انجام مصاحبه‌ها و پیاده‌سازی آنها طی فرآیندی متن مصاحبه‌ها برای یافتن عوامل اصلی به‌طور منظم مورد بررسی قرار گرفتند. در گام اول از متن مصاحبه‌ها گزاره‌ها (ابعاد و ویژگی‌ها) استخراج شدند. در مرحله بعد، داده‌ها در سطح جمله و عبارت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و خرده مقولات کشف شدند. یعنی پس از استخراج گزاره‌ها با دسته‌بندی‌هایی که صورت گرفت عوامل تدوین شدند. هنگام تجزیه و تحلیل دقیق داده‌ها، مفاهیم از طریق مشترک کاربرد آنها، ایجاد شدند. کدگذاری، به‌طور مستقیم از متن مصاحبه شرکت‌کنندگان و یا با توجه به موارد در نهایت، متن مصاحبه‌ها مورد بررسی بیشتر قرار گرفتند و تجزیه و تحلیل داده‌ها با دقت بیشتر، بیش از ده بار جهت رسیدن به اشباع منطقی، انجام شد. برای مقوله‌های اصلی، ابعاد و ویژگی‌های آنها به صورت تکراری انجام شد. حدود هر مقوله و ابعاد آنها در آغاز تجزیه و تحلیل به‌صورت قطعی تعیین نشد و این مقوله‌ها در سراسر تجزیه و تحلیل مورد تجدید نظر قرار گرفتند.

نکات کلیدی داده‌ها استخراج شده و برای هر نکته یک کد معین و مشخص گردد و در گام بعدی و با مقایسه کدها با همدیگر چند کد که اشاره مشترکی به موضوع مد نظر دارند عنوان یک مفهوم را به خود گرفته و سپس چند مفهوم به عنوان یک مقوله تعیین و چند مقوله تعیین شده در قالب یک تئوری پدیدار می‌گردد و به عبارت دیگر می‌توان بیان نمود که داده‌های گردآوری و جمع‌آوری شده اجزای تئوری را تشکیل خواهند داد که در این فرآیند منظور از کد گذاری همان تجزیه و تحلیل می‌باشد یعنی شناسایی مفاهیم و مقولات که این روند را تا جایی ادامه می‌دهیم که اشباع داده‌ها حاصل گردد یعنی محقق احساس می‌کند که دیگر امکان جمع‌آوری اطلاعات جدیدتر از داده‌ها وجود ندارد که یکی از نشانه‌های رسیدن به نقطه اشباع روبرو شدن محقق با اطلاعات و داده‌های تکراری می‌باشد که در شکل زیر روند کشف تئوری از طریق تئوری برخاسته از داده‌ها نشان داده می‌شود. تحلیل داده‌ها در نظریه پردازی داده بنیاد طی سه مرحله کدگذاری انجام می‌شود. اولین گام یافتن مقولات مفهومی در داده‌ها در سطح اولیه‌ای از انتزاع است. دومین گام یافتن ارتباطات بین این مقولات است و سومین گام مفهوم سازی و گزارش این ارتباطات در سطح بالاتری از

جدول ۴- مفاهیم استخراجی از مصاحبه‌ها

کد استقرایی	کد الگویی	طبقه‌های اصلی
<ul style="list-style-type: none"> - شرایط خط مش گذاری و ایدئولوژی سیاسی - عوامل سیاسی حاکم بر منطقه - فرهنگ سیاسی مستقر در سازمان امور مالیاتی کشور - تحولات سیاسی درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی در سایر کشورها - ناکارایی‌های پر رنگ موجود در حاکمیت سازمان امور مالیاتی کشور - فرهنگ محافظه کاری مرتبط با درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی 	سیاسی	
<ul style="list-style-type: none"> - تعیین شاخص‌ها و مقیاس‌های شفاف برای درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - لزوم تعیین شاخص‌های عملکرد مدیران سازمان امور مالیاتی کشور - الزام درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی بر مبنای عملکرد - لزوم سنجش و اندازه‌گیری درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی 	عملکردی	
<ul style="list-style-type: none"> - آمادگی سازمان امور مالیاتی کشور و زیرساخت‌های آن - ظرفیت سازمان امور مالیاتی کشور - نوع نگاه و سطح سواد افراد در سازمان امور مالیاتی کشور - امکانات و شرایط سازمان امور مالیاتی کشور 	سازمانی	عوامل علی

	پاسخگویی شفاف سازمان امور مالیاتی کشور
توانایی سازمانی	توانایی ارزیابی عملکرد سازمان امور مالیاتی کشور
	توانایی های فنی سازمان امور مالیاتی کشور
	توانایی صرفه جویی در منابع در سازمان امور مالیاتی کشور
	توانایی ارزش زایی سازمان امور مالیاتی کشور
سازمان ها و ارگان ها	سازمان امور مالیاتی
	مجلس و کمیسیون های بودجه
	دستگاه های اجرایی
	خزانه کل کشور
	وزارت امور اقتصاد و دارایی
	سازمان بازرسی کل کشور به عنوان یک نهاد نظارتی.
	دیوان محاسبات به عنوان عامل نظارتی و کنترل کننده منابع و مصارف
مدیریتی - اداری	پاسخگویی مدیران سازمان امور مالیاتی کشور
	هدف گرایی و اثربخشی مدیران سازمان امور مالیاتی کشور
	تخصص گرایی مدیران و لزوم محاسبه درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی
	شفاف سازی روند درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی.
عوامل مداخله گر سازمانی	مجلس شورای اسلامی
	دستگاه های اجرایی
	موضوعات سازمان امور مالیاتی
	داشتن سیستم اطلاعات مدیریت مالی قوی
فرآیندی	ساختار سازمانی مناسب
	تنظیم برنامه زمانی برای درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی
	بازبینی برنامه های راهبردی
	تعیین شاخص های درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی
عوامل مداخله گر	فراهم کردن بسترهای اداری و مدیریتی
	آموزش فراگیر نیروهای انسانی
	برنامه ریزی مدون درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی
	سیاست های کلان اقتصادی کشور
مالی و اقتصادی	تورم
	رکود
	درآمدهای نفتی و غیرنفتی
	ارتقا سیستم های نرم افزاری مدیریتی
سیستمی	ارتقا سیستم های نرم افزاری حسابداری
	ارتقا سیستم های نرم افزاری مالی
	ارتقا سیستم های نرم افزاری گزارشگری
	آموزش نیروی انسانی بخصوص در بخش مالی و حسابداری و عملیاتی
انسانی	تقویت فنی نیروی انسانی

مهدی آزموده و آرش هادی‌زاده و امیر محمدزاده: شناسایی عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی با استفاده از نظریه داده بنیاد چندوجهی

عوامل زمینه‌ای (بسترها)	<ul style="list-style-type: none"> - همراهی مدیران عالی سازمان امور مالیاتی کشور و پذیرش و تعهد مدیران
ساختمانی	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی مراکز هزینه - حسابداری تعهدی - درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی و تاکید بر خروجی وام‌ها - فرهنگ سازی استقرار حقوق مالکیت معنوی
ملی	<ul style="list-style-type: none"> - تولید ناخالص ملی - درآمد حاصل از نفت و مالیات - تقویت زیرساخت‌ها
فنی	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد نظم منطقی برای درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - برنامه ریزی درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - هزینه یابی درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - ارزیابی عملکرد درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - تدوین شاخص‌ها همراستا با شرایط عمومی کشور - کنترل و هدایت دقیق تخصیص منابع - روش اجرای درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - مدت اجرای درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی
راهبردها	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده حداکثری سازمان امور مالیاتی کشور از منابع با حداقل هدر رفت از منابع - جلوگیری از سوءاستفاده و تحقق انضباط مالی - جلب موافقت و تعهد نقش آفرینان اصلی در حوزه درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی - فراهم کردن زمینه‌های مدیریتی - حمایت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی از طریق قوانین بالادستی - رسیدن به عدالت اجتماعی - تخصیص درست منابع، و انجام صحیح درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی
جامعه	<ul style="list-style-type: none"> - اعطای آزادی عمل بیشتر به سازمان امور مالیاتی کشور در دسترسی به وجوه. - اعطای انعطاف پذیری بیشتر به سازمان امور مالیاتی کشور در مصرف وجوه - تغییر در جهت ارتقای سطح مسئولیت پاسخگویی سازمان امور مالیاتی کشور بر کارایی، اثربخشی و صرفه اقتصادی در مصرف منابع. - ارتقای سطح مسئولیت پاسخگویی مدیران در قبال میزان کالا و خدمات برنامه ریزی شده و کیفیت و اثربخشی آن‌ها. - افزایش ضریب اطمینان دریافت وجوه از محل اعتبارات منظور در بودجه سازمان امور مالیاتی کشور. - تغییر رویکرد منظم بودجه از یکساله به سمت بودجه‌های چند ساله (برنامه‌های بلند مدت، تأمین اعتبار کوتاه مدت).
پیامدها سازمانی	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای سطح مسئولیت پاسخگویی ناشی از حقوق بین نسلی از طریق برآورد بهای تمام شده فعالیت‌ها و نحوه تأمین منابع مالی آن‌ها. - ارتقای سطح مسئولیت پاسخگویی از مالی به عملیاتی.

- افزایش فشار بر سازمان امور مالیاتی کشور از طریق تمرکز بر نتایج حاصله از اجرای برنامه ها.

- تغییر تمرکز و تأکید از درونداد (Input) به سمت تمرکز و تأکید بر برون داد (out put) و پیامد.

- تقویت نقش سازمان های مستقل ارزیابی کننده نظیر دیوان محاسبات و سازمان های بازرسی کل کشور.

- لزوم تدوین شاخص های عملکرد و الزامات عملکردی برای ارزیابی برنامه ها.

- کمک به تطبیق وضعیت نهادها برای کارکرد مؤثر در محیط اقتصاد جهانی.

- کمک به اتخاذ تصمیمات عقلایی درباره تخصیص، تعهد منابع دولت بر اساس پیامدهای قابل سنجش

- افزایش عدالت اجتماعی

پیامدهای ملی

همزمان انجام شود:

- ایجاد ارتباط بین یک طبقه اصلی با طبقه های فرعی به وسیله اظهارات بیان شده

- تأیید اظهارات با مراجعه به داده های واقعی

- تلاش برای توسعه خصوصیات طبقه اصلی و طبقه های فرعی (جهت غنای تحلیلی نظریه)

- ارزیابی اختلاف در پدیده (با ارتباط به وجود آمده بین طبقه ها) در شکل زیر، روابط بر اساس مدل پارادایم مشخص شده است

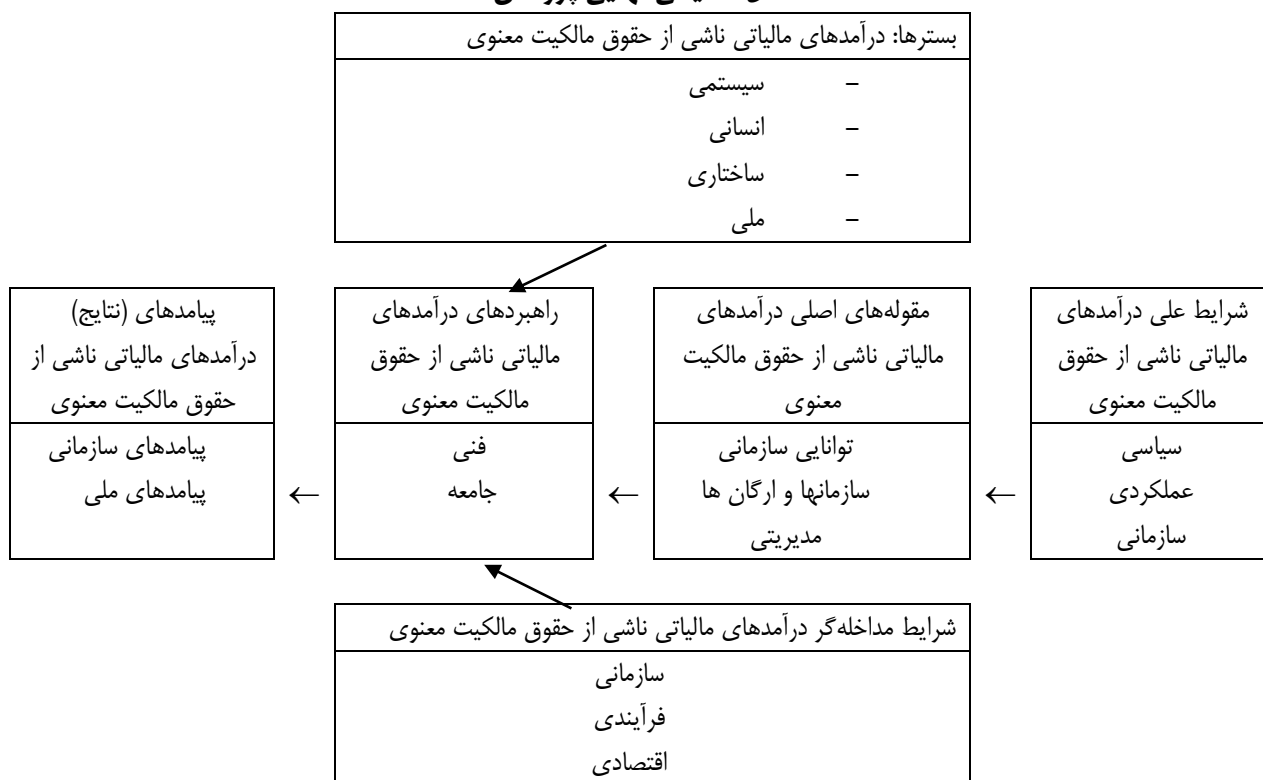
:

منبع: یافته های پژوهش

تلخیص نظریه

تلخیص نظریه، مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه پردازی داده بنیاد است. هدف از این مرحله، برقراری رابطه بین طبقه های تولید شده (در مرحله کدگذاری استقرایی) است. این کار بر اساس مدل پارادایم انجام می شود و نظریه پرداز کمک می کند تا فرآیند ساخت نظریه را به سهولت انجام دهد. اساس فرآیند ارتباط دهی در کدگذاری محوری بر یسط و گسترش یکی از طبقه ها قرار دارد. انجام روند تلخیص نظریه از این راه پیچیده بوده و باید ضمن آن چهار عمل تحلیل مجزا به طور

مدل عملیاتی نهایی پژوهش

شکل ۲ تلخیص نظریه بر اساس مدل پارادایم

دارند، اصلاح می‌کند.

در این مرحله پژوهشگر بر حسب فهم خود از متن پدیده مورد مطالعه، یا چارچوب مدل پارادایم را به صورت روایتی عرضه می‌کند یا مدل پارادایم را به هم می‌ریزد و به صورت ترسیمی نظریه نهایی را نشان می‌دهد.

خلاصه و نتیجه گیری:

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که عوامل سیاسی، عملکردی، سازمانی به عنوان عوامل علی؛ توانایی سازمانی، سازمانها و ارگان‌ها، مدیریتی، بعنوان مقوله‌ها؛ عوامل سیستمی، انسانی، ساختاری، ملی، بعنوان عوامل زمینه‌ای؛ عوامل سازمانی، فرآیندی، اقتصادی، بعنوان عوامل مداخله‌گر؛ عوامل فنی و جامعه، بعنوان راهبردها و پیامدهای سازمانی و ملی بعنوان پیامدهای عوامل موثر بر ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی شناسایی و استخراج گردید که با ایجاد یک چیدمان از شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر، استراتژیهای کنش و پیامدها حول مقوله محوری، در ایجاد یک شناخت کامل و همه‌جانبه از مسأله موجود، به حل آن کمک خواهد کرد.

نقش منحصر به فرد تحقیق و توسعه در امر تولید، توسعه و رشد اقتصادی کشورها غیرقابل انکار است. در همه کشورهای توسعه یافته سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی به حوزه تحقیق و توسعه اختصاص داده می‌شود که منتج به منفعت‌های اجتماعی بسیار زیادی برای این کشورها شده است. سرمایه‌گذاری در حوزه تحقیق و توسعه نه تنها به نفع اشخاصی است که در این حوزه فعال هستند، بلکه در نهایت به نفع اقتصاد کشورها از طریق کاهش قیمت‌ها، افزایش کیفیت محصولات و ایجاد تکنولوژی‌های به روزتر می‌شود. از همین‌روی، دولت‌ها برای حمایت از حوزه تحقیق و توسعه‌انگیزه‌ها و اختیارات لازم را دارا است.

در رژیم‌های مالیاتی کشورهای توسعه یافته، رژیم‌های مالیاتی مستقلی تحت عنوان رژیم مالی اموال فکری تدوین شده است. این رژیم‌ها ضرائب مالیاتی پایین‌تری را برای درآمدهای حاصل از اموال فکری در نظر می‌گیرند. برخی از این رژیم‌های مالیاتی به نحوی تدوین شده‌اند که دامنه شمول وسیع‌تری دارند و علاوه بر درآمدهای حاصل از عین مال فکری، درآمدهای حاصل از منافع این اموال را نیز در بر می‌گیرند. برخی کشورها نظیر کانادا به منظور ارائه مشوق‌های هر چه بیشتر به فعالان حوزه تحقیق و توسعه از مشوق‌های

تشریح مدل پارادایم

۱- طبقه محوری : ظرفیت درآمدهای مالیاتی

ناشی از حقوق مالکیت معنوی

این مقوله برحسب مفهومی است که برای چارچوب یا طرح به وجود آمده، در نظر گرفته می‌شود. با توجه به اینکه در این پژوهش ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی، مورد مطالعه قرار گرفته است، پس از گردآوری داده‌ها و تحلیل آنها در مرحله کدگذاری استقرایی و بررسی ویژگی‌های ارائه شده، طبقه ظرفیت درآمدهای مالیاتی ناشی از حقوق مالکیت معنوی به عنوان طبقه محوری انتخاب شد.

۲- شرایط علی :

این شرایط باعث ایجاد و توسعه پدیده یا طبقه محوری می‌شود. از میان طبقه‌های تولید شده، طبقه عوامل سیاسی، عملکردی و سازمانی به همراه تمام ویژگی‌هایش به عنوان شرایط علی در نظر گرفته شد.

۳- راهبردها :

بیانگر رفتارها و فعالیت‌ها و تعاملات هدفداری هستند که در تبعات طبقه محوری و تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر، است.

۴- بستر حاکم :

به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، بستر حاکم گویند. این بستر ناظر بر فضای حاکم بر سازمان امور مالیاتی کشور است. این شرایط را مجموعه‌ای از مفاهیم و طبقه‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند.

۵- شرایط مداخله‌گر :

شرایط عامی هستند که مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط را تشکیل می‌دهند و راهبردها هم، از آنها متأثر می‌شوند.

۶- پیامد(ها) :

برخی از طبقه‌ها بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اتخاذ راهبردها به وجود می‌آیند.

- گام سوم : مرحله نظریه پردازی : کدگذاری انتخابی

هدف از نظریه پردازی بنیادی، تولید نظریه است، نه توصیف صرف پدیده. برای تبدیل تحلیل‌ها به نظریه، طبقه‌ها باید به طور منظم به یکدیگر مربوط شوند. کدگذاری انتخابی (بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه پردازی است. به این ترتیب که طبقه محوری را به شکل نظام مند به دیگر طبقه‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز

۱۰ (۵)، صص ۳۵-۷.

شکر خدایی، مهدخت؛ سلاطین، امیرسعید. (۱۳۹۷). تأثیر فضای مجازی بر هویت ملی و قومی در ایران، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات رسانه‌های نوین. ۳ (۱۲)، صص ۸۸-۱۱۰.

فرازمند حسن، بهاروند احمدی اسمعیل. بررسی عوامل مؤثر بر ظرفیت مالیاتی در استان لرستان. پژوهشنامه مالیات ۱۳۸۷؛ ۱۶ (۳): ۱۶۸-۱۴۱

گوگرد چیان، محمود؛ حکمت‌نیا، محمود؛ موحدی ساوجی، محمد. (۱۳۹۱) «جایگاه مبانی نظری در فهم و ترسیم نظام مالکیت فکری»، فصلنامه علمی- پژوهشی حقوق اسلامی. ۲ (۸)، صص ۱۰۴-۸۹.

ماهرخ مقدم، مژده، مجیدی قهرودی، نسیم، مظفری، افسانه. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر حقوق مالکیت معنوی در فضای مجازی. مطالعات رسانه‌های نوین. ۶ (۲۳)، ۲۵۹-۲۸۴. doi: 10.22054/nms.2021.44138.772

مومنی وصالیان، محمود؛ معین اسلام، محمد؛ اکرمی، فروزان. (۱۳۹۴). جایگاه و چالش‌های ایران در حمایت بین‌المللی از حقوق مالکیت آثار ادبی و هنری، فصلنامه علمی- پژوهشی حقوق پزشکی. ۹، صص ۴۶-۱۱.

Alireza Salehifar, 'The Role of the OECD in International Tax, Voluntary or Obligatory?', (2015) 10.1 The Journal of the Australasian Tax Teachers Association 151.

Antoine Desroches, A Comparative Study of the Canadian and European Taxation of Intellectual Property Income: Has the Time Come for a Canadian Patent Box? (2012), 40.

Awasthi, R., & Nagarajan, M. (2020). Property taxation in India: Issues impacting revenue performance and suggestions for reform. Land Use Policy, 104539, ISSN 0264-8377, <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104539>. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837719307690>)

Black, C. (2018). Taxation of Intellectual Property Under Domestic Law and Tax Treaties: Australia. Taxation of Intellectual Property under Domestic Law, EU Law and Tax Treaties", IBFD: Amsterdam.

Deloitte, "2012 Global Survey of R & D Tax Incentives" (February 2012), at 14. (<http://www.deloitte.com/assets/DcomBelgium/Local%20Content/Articles/EN/Services/Tax/Global%20RD%20>)

Ernst and Young (EY) Report, 'Global Taxation of Intellectual Property: New and Emerging

مالیاتی مختلفی نظیر دادن اعتبارات مالیاتی، کسر هزینه‌های جانبی از درآمد خالص، اعطای کمک‌ها و اعانه‌های مالیاتی بهره می‌برند. به علاوه، دولت‌های محلی (علاوه بر دولت فدرال) نیز می‌توانند به نوبه خود نسبت به ارائه مشوق‌های مالیاتی به اصحاب اموال فکری اقدام کنند. این قبیل مشوق‌های مالیاتی هدفمند ممکن است بر اساس حجم کار و سرمایه مودیان مالیاتی تدوین شود. در انگلستان، به عنوان مثال، شرکت‌های کوچک و متوسط فعال در حوزه تحقیق و توسعه از مزایای مالیاتی به مراتب بیشتری نسبت به شرکت‌های بزرگ‌تر بهره‌مند می‌شوند.

در ایران اما اولاً، رژیم‌های مالیاتی مختص اموال فکری وجود ندارد و ثانیاً، در خصوص مقررات موجود در زمینه مالیات اموال فکری نیز می‌توان گفت که در مقایسه با آنچه در خصوص کشورهای توسعه یافته بررسی شده، به شیوه‌ای هدفمند تدوین نشده‌اند. بر همین اساس با توجه به کاستی‌های موجود در نظام حقوق مالیاتی ایران در زمینه مالیات بر اموال فکری پیشنهاد می‌شود تا با توجه به تجربیات موفق کشورهای توسعه یافته، تدابیر ذیل برای بهبود و تقویت نظام مالیاتی اموال فکری در نظام حقوقی ما اتخاذ شود: ۱- تشکیل کارگروه‌های تخصصی در سازمان امور مالیاتی کشور به منظور مطالعه و تدوین رژیم‌های مالیاتی مناسب برای تقویت و شکوفایی حوزه تحقیق و توسعه. ۲- هدفمند ساختن امتیازات و معافیت‌های مالیاتی به منظور تقویت مودیان مالیاتی نوپای فعال در حوزه‌های تحقیق و توسعه. ۳- تأسیس رشته حقوق مالیاتی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به‌عنوان رشته‌ای مستقل در دانشکده‌های حقوق کشور.

منابع:

پورابراهیمی، ابراهیم؛ نجات زادگان، سعید؛ نجات زادگان، حمید. (۱۳۹۷). مدیریت دارایی‌های فکری و تبدیل مالکیت فکری به دارایی‌های منفعت ساز، موسسه دارایی‌های فکری و فناوری مدرس، کتابچه آموزشی ترویجی آشنایی با حقوق مالکیت فکری و ثبت اختراع، فصلنامه علمی- پژوهشی علوم اجتماعی. ۶۱، صص ۸۰-۴۵.

حبیبیا، سعید و دره‌شیری، مهدیه. (۱۳۹۴). مالیات بردرآمد اموال فکری. فصلنامه تحقیقات حقوقی. ۱۸ (۶۹)، ۵۷-۸۲.

زهی، حسین، محمدخانی، شهرام. (۱۳۸۹). نقش نظام حقوق مالکیت فکری در توسعه اقتصاد دانش محور، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، چاپ اول، ۱۳۸۹.

سلمانی، محمد. (۱۳۹۷). حق دسترسی به اطلاعات و کپی‌رایت در فضای مجازی، فصلنامه علمی- پژوهشی حقوق پزشکی.

- Technology & Innovation Foundation (WashingtonDC: ITIF, October 4, 2011), at 3 (<http://www.itif.org/files/2011-patent-box-final.pdf>) Last accessed 3 September 2010. Survey%20February%202012%20update.pdf Last accessed 3 September 2019.
- Wiecher Munting and Jeroen Van Der Wal, "From the Foreign Desk: Netherlands – The Dutch 'Innovation Box': A Sound Alternative to Existing IP Structuring, Offering an ETR of 5% on R & D Activities" (2011) available on Tax net Pro (Toronto: Thomson Reuters) (online database).
- Wim Eynatten, "European R & D and IP Tax Regimes: A Comparative Study" (2008) 36:11 Intertax 502, at 513; and Robert D. Tax Policies Create High-stakes Balancing Act', (2016) 7.
- Griffith, R., Miller, H., & O'Connell, M. (2010). Corporate taxes and intellectual property: simulating the effect of patent boxes.
- Griffith, Rachel, Helen Miller, and Martin O'Connell. "Ownership of intellectual property and corporate taxation." *Journal of Public Economics* 112 (2014): 12-23.
- Jim Shanahan, "Is it time for your country to consider the 'patent box'?" PwC's Global R&D Tax Symposium on Designing a Blueprint for Reducing the After-Tax Cost of Global R & D, May 23, 2011, at 4.
- John Lester, André Patry, and Donald Adéa, An International Comparison of Marginal effective Tax Rates on Investment in R & D by Large Firms, Department of Finance Working Paper 2007-07 (Ottawa: Department of Finance, 2007).
- Koštuříková, Ivana, and Monika Chobotová. "New trends in intellectual property and tax burden of innovative corporations." *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 110 (2014): 93-102.
- Merrill, Peter R., et. al. "Is It Time for the United States to Consider the Patent Box?" (March 26, 2012) *Tax Notes* 1165-1175, at 1666.
- Nguyen, Xuan- thao and Maine, Jeffrey A. (2011). *Nursing Research: A Qualitative Perspective*, Jones & Bartlett Learning; 5 editions.
- Nguyen, Xuan- thao and Maine, Jeffrey A. (2011). "the History of Intellectual Property Taxation: Promoting Innovation and other Intellectual Property Goals?" *Southern Methodist university law Review*, 2011, p 103.
- Ponomareva, N., Zvereva, A., Golubtsova, E., Novikova, E., & Maximov, D. (2019). Approaches to the improvement of tax auditing for operations with intellectual property in the Russian Federation. *Espacios*, 40(10), 10-24.
- Rachel Griffith, Helen Miller and Martin O'Connell, 'Ownership of Intellectual Property and Corporate Taxation', (2014) *Journal of Public Economics* 12-13, 12.
- Robert D. Atkinson and Scott Andes, *Patent Boxes: Innovation in Tax Policy and Tax Policy for Innovation*, The Information